

d'allí: «—Amic, recuyl-t'en mar adés, que paor ay de mon se<n>yor / que no m'ic git a desonor, / car lo profeta Jhesuchrist / morí a tort», *Lleg. Rim. Sev.*, v. 727; «dix a Curial que, mentre ella dormiria un poc, scrívis, car tantost *hic* volia partir», *Curial (NCL. II, 106)*; en les prosificacions d'Eiximenis apareixen tant *hic* com *hi(n)c* (*EntreDL I, 64*): «Preguem Déu que les *hic* traga, / preguem-lo que-u faça prest, / car fan-nos *hic* molt bon' obra, / e una sola és bastant / a emfiçar gran ciutat», *Dones (EntreDL I, 172, v. 63ss.)*; «nos acordarem sobre açò, e ans que vos *hic* partescats, aurets respost nostre», doc. cancelleresc de 1317 (Finke, *Acta Ar. II, 754*); «d'aycest sapiats que él vendrà / tost e ja may no *ych* mourà» en un poema piadós de c. al S. xiv (CaCandi, *MiscHiCat. I, 170*); «si algun *hic*, assaÿàn de fugir, és tornat, li tallen lo nas e les orelles, e l'obren an ssots e pozen-li una cadena al col --- n'ich à dels catius de Castelans set cens e pus!», doc. de c. 1326 (Finke, *Acta Ar. III, 513*); igualment s'ich, doc. de 1324 (Finke, *Acta Arag. III, 462*).

Ara bé, en algun cas trobem *hinc* justament amb el mateix valor: «si jo, senyor, m'inch partís, ara qui és vengut lo temps, dirien les gençs que per paor dels affers m'inch era partit», doc. de 1328, i ja, repetit quatre vegades, en un de 1325 (que he citat a *FE-LLLO*), Finke, *ibid. II, 817*. Però aquest correspon perfectament, per significat i forma, al ll. HINC, de manera que sembla que és aquesta la forma pròpia i primitiva, de la qual és alteració *hic* quan s'empra amb aquest paper, perquè a la llarga la gent vulgar confongué les formes i els usos de dues partícules tan semblants. Val a dir que també podria resultar d'*hic* contaminat per *en* INDE: alternativa un poc més complicada.

Com que es tractava de HIQUE, primerament hagué d'haver-hi *ig*, que, davant vocal, degué restar sonora: tal com en aranés el pronom *ac* 'ho, això' provinent de *og* HOQUE ha conservat fins avui la sonora en «liaison» amb vocal del mot següent (*ac dide* 'dir-ho' però *agg e dit* 'ho he dit', *TopHesp. II, 149*, Rohlf, *Le Gc.*, § 419). En efecte trobem *ig* en docs. de data antiga: «per tot quant Déus vos à donat, no atorguetz al comte que yg puxe fer inquisició»; «demanà lo dit Joan a-N P. de Palau, batle del Sr. Rey --- que li dixés si l'ig porie tenir segur --- e En P. de Palau respòs que no l'ig podie tenir segur» en el procés de P. de Palau de Camarasa, de 1295-9 (CaCandi, *MiscHiCat. II, 173, 183*, i encara *II, 188*).

Ara bé, doncs, encara que aquesta -g generalment s'ensorfí més tard, tal com en general ho feren totes les oclusives finals, romangué, però, sonora quan seguia vocal, per fonètica sintàctica: «aquel qui era ser<f> s' igu' és ixit e és fuyt», *VidesR*, f° 50 (més fets d'aquesta naturalesa en el vol. I de les *VidesR*, p. 12, § 15); «lo primer dia que s'i mogué neguna revolta, que-s vinguesen guarnir a son alberhc --- que els s' ig aurién que morisen toç los de la part d'En P. de la To<r>re», en el dit procés de 1295-9 (*ib. II, 171*); «conec que no yg à nuyl hom que pus leyalment vafà --- quantes galees *ich* à del rey de Castela», 1306 60

(*BABL III, 465, 466*); altre cas de *big* à del mateix any, potser d'un projecte de R. Llull (Finke, *Acta Ar. III, 216*), un altre encara de 1311 (Finke, *ib. I, 271*).

Però també en altres combinacions, com *igu* (i) és, a. 1316 (*ib. III, 316*); «per que yo seynor é tant estat ni estag, encara que no, seynor, per grans dons ni per grans secors que hom m'ig fassa, a les messions que yo igu' é a fer», Ramon de Melany, a. 1329 (*BABL II, 201*); «bé s'ig és dit si sirie un jove a qui dien Johan que --- en aquel enpermà trobà-s'ig menys, e que de lavòs ençà, no l'ig ha hom vist», document segarrenç de 1396 (*BABL x, 411*); i restava encara en algun text de llenguatge molt tradicionalista, religiós, de mj. segle xv: «ab un núvol qui m'igu' à aportat» (bis), vejats si *ygu'* à negun qui la coneguà», *Passament de la Verge Maria (BABL x, 217, 219)*.

Refiat de l'estudi en les gramàtiques, no diré gaire més referent a l'estat modern de l'ús d'aquesta partícula. Sobretot en cat. central i mallorquí, de vegades s'amplia un poc el radi d'aplicació sintàctica, en especial quan ja no té aplicació locativa, sinó personal etc., fins a donar-li les equivalències 'per a això', 'en', 'ho'; i no és exclusivament recent aquesta ampliació: «a les dones / --- / tostemps la luna /bona-ls *hi* par / a treballar [obsèc?] e menar mans», JRoig (*Spill, 8647*) o sigui 'bona els sembla per a això'. «I ara aont me veniu? —respon es jay, tot remolest—. Dec esser jo cap gordador de ses vostres coses! —Jo lo que vos dic que me pareix que vós mateix vos *hi* sou fet, sense esperar que vos *hi* fessen!», en una rondalla de AMALCOVER (*BDLC VII, 51*), «me fan Vice-President del Congrés i també *hi* fan el representant de l'Ajuntament de Barcelona», *BDLC XII, 19*.

En el P. Val. i en alguns pobles extrems de Ribagorça, l'ús de *hi* ha retrocedit molt, cosa ja no recent, i que ha conduït a aglutinar-lo, en alguns casos on excepcionalment ha restat viu. Ja hem vist exs. de *ya* per 'hi ha' i combinacions connexes (s. v. *HAVER*); i Lamarca (1839) observa que en lloc de 'veure-hi' o 'veure-s'hi' diuen «veure's o *iveure* 's: ver». No obstant Carles Salvador avisava que, així com «aquest és viu a la ratlla Nord del P. Val., --- allà són vives les paraules *anar-hi* = *anar allà*, *aquí* = *allí* (cast.), *allavors* = *entonces*» («El Camí», 30-ix-33). A Benavarrí dirien «en estes condicions *ye* tornaràs o no *hi* tornaràs?», «*ye* baixaràs», «*cabent-ye*» (*BDLC x, 245*); a Tamarit de Llitera: *cabent(t)-ye* 'cabent-hi', *di-lo-ye* 'digue-li-ho', i també *dona-lo-y* 'dóna-li-ho' (*BDLC XII, 29*).

¹ Que fonèticament més aviat suposa un HIQUE, variant prolongada o emfàtica de la clàssica, cf. HOQUE ANNO > it. *uguanno*, cat. *enguany* < *unguany* < *uguanu*.

HIALLÍ, pres del gr. *ὕαλιος* 'cristallí', derivat de *ὑαλος* 'cristall'. □ 1.ª doc.: 1868, *SLitCosta*.

El qual registra també *Hialita*; *hialoide* (-oydes); *hialitis*; *hialòpter*. *Hialescent*. Com *hialo-*, *hial-*, s'usa com a element prefixat d'altres tecnicismes.